

LÄÄNEMERESOOOME *mas*-ISIKUNIMED

Evar Saar

Võru Instituut

Kokkuvõte. Artikkel käsitleb läänemeresoome ajaloolisi isikunimesid, mille lõpus on nimeformant (sufiks) *-mas* või *-mäs* (ühine tähistus *-mas*) Antakse ülevaade, milliseid *mas*-nimesid ja ka muid *mVs*-nimesid on allikatest leitud. Püstitatakse hüpotees, et kirja­piltidega *-mes* ja *-meß* esindatud isikunimed ei sisalda järeloisena sõna *mees*, nagu mitmed uurijad varem on väitnud. Analüüsitakse *mVs*-lõpuliste isikunimede võimalikku hääldust keskalamsaksa ortograafia ja tekstinäidete taustal. Käsitletakse *mas*-sufiksi võimalikku päritolu ja jälgi läänemeresoome keeltes. Vaatluse all on ka *mas*-isikunimede tüübi mõju järgnenud kristlikele laennimedele ja seosed tänapäeva eesnimedega. Eesti kohanimede vanades dokumendikujudes esinevat lõppu *-mas* või *-mes* on samuti vaadeldud. Selle tüübiga seoses pakutakse välja selged isikunimejuhtumid Ihamaru ja Viimsi, analüüsitakse jätkuvalt lahtise etümoloogiaga nime Teilma ja juhitakse tähelepanu mõnede teistelegi tänapäeval *ma*-lõpulistele nimedele.

Märksõnad: isikunimed, kohanimed, nimetuletus, muinasaegsed isikunimed, alamsaksa kirja­pilt, läänemeresoome keeled

DOI: <https://doi.org/10.12697/jeful.2020.11.1.04>

1. Nimevara lühiülevaade

Läänemeresoome isikunimede all mõistetakse nendes keeltes kasutatud isikunimede süsteemi enne, kui alates XIII sajandist võeti üle kristliku taustaga nimesüsteemid. Peaaegu kogu Eesti alal tuli asemele alamsaksa nimesüsteem, omandatud laennimede aluseks olid kristlike nimede ning germaani isikunimede rahvapärased vormid keskalamsaksa keeles. Varasema perioodi isikunimesid kasutati ja dokumenteeriti eesti ja liivi meeste nimedena järjest väheneva sagedusega veel XVI sajandi teise pooleni, hilisemaid näiteid võib leida üksnes kristliku eesnimega isikute lisanimedest.

Vanad läänemeresoome isikunimed, mis lõpevad osaga *-mas*, *-mes*, *-mys* või *-mus*, on juba ammu uurijate tähelepanu äratanud. *mas*-lõpulistest kõige tuntumad on kaks nime: XIII sajandi alguse Lõuna-Eesti

Sakala vanema nimi *Vytamas* Henriku Liivimaa kroonikas (HLK 1982: 222, HLC 1955: 180)¹ ja Novgorodi tohtkirjas nr 2 (1360–1380) esinev Vihtimasъ (*Вихтимасъ*) (tegelikult käändes, kujul ŷ *вихтимаса*) (Zaliznjak 2004: 619). Muid *mVs*-nimede näiteid leidub keskaegsetes kirjalikes allikates umbes poolsada, nii et tegemist on arvuka ja tähelepanu vääriva nimetüübiga.

Omas ajas täielikkust taotleva isikunimede kogu on esitanud Detlef-Eckhard Stoebke (1964) põhjanevas uurimuses läänemeresoome isikunimede süsteemist. Pärast Stoebke töö ilmumist on *mVs*-lõpuliste nimede keskaegseid näiteid lisandunud vaid mõni üksik. Näiteks Novgorodi tohtkirjadest aastani 2003 leitud sõnade pöörd-sõnastik ei sisalda muid *mVs*-läänemeresoome nimesid kui ülalmainitud *Vihtimasъ*, mis publitseeriti juba 1953. a (Zaliznjak 2004: 838). Nimel *Ihamas* põhinev *Igamas* (*Игамас*) säilis aktiivses kasutuses vähemalt XVI sajandini ja on ära toodud juba Nikolai Tupikovi vanavene nimede sõnaraamatus (Tupikov 1903: 165).

Päivi Rintala (2008) on oma mahukas uurimuses *iha*-tüveliste isiku- ja kohanimede kohta täiendanud *Ihama*- ja **Ihamas*-isikunimede loendit idapoolsete läänemeresoome andmetega. Tema materjalist nähtub *ma*-lõpulise nime lai levik Soomes, Karjalas ja Loode-Venemaal. *mas*-lõpulist nime on leidunud eestlastel ja liivlastel ning Ingerimaa asukatel. Ingerimaalt jäädvustatud nimekujud on *Igamas* ja isanimi *Igamasov* (Rintala 2008: 120–122).

Stoebke (1964: 121) on rühmitanud sufiksiga *-mas* nimede hulka põhiliselt eestlaste ja liivlaste nimede kirjapanekutest rekonstrueeritud **Ihamas*, **Toivomas*, **Vihamas*, **Vihtimas*, **Viļjamas* ja lisanud esikomponendi tüüpide järgi jagamata jäänud kirjakujud dokumentidest: *Vlemas*, *Valdemas* ja *Vytamas*. Omaette sufiksiks on ta kahtlevalt liigitanud nimelõpu *-mus* või *-mys*, mille näited dokumentidest on *Melemus*, *Vichtmys*. Sama teose märkuses nr 127 (lk 97) on ära toodud tema nimekogu *mes*-lõpulised nimed: *Melemes*, *Melmeß*, *Vesimes*, *Vichtemes*, *Vichtymes*, *Wiilemes*, *Viliames*, *Viliemes*, *Willmes*, *Wilmes*.

¹ Osa kroonika tõlgendajatest peab *Vytamas*'t tekstis vahetult eelneva Lembitu lisanimeks (*Lembitus Vytamas*). Teine osa tõlgendajatest leiab, et need on eraldi mainitud vanemad (*Lembitus*, *Vytamas*). Juhan Luiga (1921) kaitses jõuliselt lisanime ideed. Luiga argumentidele toetuv tõlgendus on Eestis populaarne. Kroonika XX sajandi publitseeringutes (HLC 1955, Enn Tarvel HLK 1982 toimetajana) peetakse siiski üsna kindlaks kahe omaette isiku mainimist.

Tuleb tähele panna, et absoluutselt kõik *mes*-lõpulised näited pärinevad keskaegselt Liivimaalt (Tallinn, Riia, eestlaste ja liivlaste nimed maapiirkondades). Samade regionide samade ajajärgude dokumentides esineb ka sama algusosaga *mas*-kirjapilte: *Vichtemas*, *Villimas*, *Vilmas* (Stoebke 1964: 75, 80).

Kuldīga liivlaste juures esines 1355–1362 korduvalt nime kirjapilti *Villemus*, mis on Stoebke kogus (1964: 79, Bauer 1933: 146–154), kuid mida ta pole analüüsi käigus liigitanud². Ainus näide nimest *Melemus* pärineb XIV sajandi Tallinnast. Sama isikut, eestlasest kivimurru meistrit on kirja pandud ka nimekujuga *Melemes* (Stoebke 1964: 51, Greiffenhagen 1927: 44, 45). Vastavalt keskalamsaksa ortograafiaie võib kirjapilte *Villemus* ja *Melemus* lugeda ka [*villemüs], [*mēlemüs]. Ainus näide nimest *Vichtmys* pärineb XV sajandi Tallinnast (Stoebke 1964: 74). Seda tuleks lugeda [*vihtmis], sest *y* ja *i* olid täiesti rööpselt kasutusel *i*-hääliku märkimiseks (Kobolt 1929: 146, 159). *ü*-häälikut ehk *u* metafooniat (*u-Umlaut*) keskalamsaksa ortograafias eraldi ei märgitud (nt tüüpiliselt *Jurgen* [jürgen]) või siis oli kasutusel täheühend *iu ~ ui* (Lasch 1914: 42). Stoebke kogust puudub suhteliselt varajase ladina-keelse allika näide lisanimest (perekonnanimest?) aastal 1365 *Nicolaus Meygemiis*, originaalis genitiivikujul *pueri* 'poisi' *Nicolai Meygemiis* (Nottbeck 1890: 26). Oletamisi võiks selle kirjapaneku *ii*-d pidada *y* või ka (samas ürikus juba kasutusel olnud) *ü* graafiliseks variandiks ja mainitud Nikolaust tallinlaseks, kelle lisanimi pärines isa või esivanema läänemeresoome nimest.

2. 'mees' *mes*-lõpulistes isikunimedes?

Mitmed varased tõlgendajad on *mes*-lõpulistes nimedes näinud nimeelemendina sõna *mees*. Juhan Luiga (1921) on isegi *mas*-lõpulist nimekuju *Vytamas* analüüsinud kui *võidu+mees, luues nii alust enda tõekspidamisele, et tegemist oli kuulsa vanema Lembitu lisanimega. Julius Mägiste (1929: 37–38) on samuti arvanud, et *-mes* muistsetes isikunimedes tähendab meest, kirjutades: *Melemes* [= Meelemees]. Tuleb arvestada, et raamat, kus ta sellise seose lõi, on rakendusliku

² Võimalik, et Stoebke pidas nime *Villemus* eristamatuks ristiusustamisega käibeletulnud saksa nime *Wilhelm* variantidest *Ville*, *Wylle*, *Willeke* jt (1964: 158).

suunaga leksikon nimede eestistamisele kaasa aitamiseks ja autor avaldas eessõnas lootust avaldatud nimestik teise trüki jaoks ümber töötada (*ibid.* 6).

Stoebke on Mägiste tõlgendusele lisanud ka Kiparsky (1939: 404) analoogilise tõlgenduse ja kahtlevalt pidanud *mes*-lõppe sõnast *mees* saaduteks: „Wahrscheinlich handelt es sich um das e. *mees* ~ li. *miez* ~ fi. *mies* 'Mann', also nur um eine Art Zusatz zum PN und nicht um ein Kompositionelement“ ('Tõenäoliselt on tegemist eesti sõnaga *mees* /.../, mis niisiis on omamoodi lisand isikunimele, mitte nime moodustuselement', Stoebke 1964: märkus 127). Stoebke märkust aitab illustreerida tänapäeva eesti kõnekeeles tavaline konstruktsioon noormehe nimetamiseks, näiteks eesnimest *Martin* võib luua nimekuju *Martin-poiss*. Sõnaga *mees* täiendatud nime, näiteks **Martin-mees* küll ei esine, aga selle spontaanset loomist ei saa päris võimatuks pidada. Küll on eesti keeles tavaline sõna *mees* liitumine päritolukoha nimele (nt *tallinnamees*), samuti ametinimetuse (nt *kalamees*, *elektrimees*) või iseloomustava nimetuse moodustamine sellega (nt *viinamees*, *jutumees*). Liitmine etnonüümile, nt *eestimees*, kõlab vanamoodsalt, selle asemel kasutatakse valdavalt sõnaühendit: *eesti mees*, *vene mees*. Keskaegsest Tallinnast on nii võimaliku etnonüümi kui ka kindla ametinimetuse näiteid: 1540 *Peter saks ße mesß* – **Peter Saksamees* (?), 1346 *Sacsemes* – **Saksamees* (?), 1542 *Hanß Kallemesß* – **Hans Kalamees* (Kivimäe 2009: 589–590).

Janne Saarikivi (2007: 214) on olnud seisukohal, et ka Novgorodi nimes *Vihtimasъ* sisaldub element *mees*, nii nagu rööpsetes eestlaste ja liivlaste nimekujudes *Vichtemes* ja *Vichtymes*. Selle juures on ta viidanud Stoebke nimetatud allmärkusele nr 127.

A. Šilov (2010: 41) on pidanud seda läänemeresoome nimede järelkomponenti deverbaalsufiksiks, juhul kui on tegemist algupäraselt *mus*-lõpuliste nimedega. Juhul kui on tegemist kahest sõnatüvest koosneva nimega, on Šilov järelkomponenti *-mes* võrrelnud samuti läänemeresoome sõnaga *mees*, *mies* ja viidanud Saarikivi ülalnimetatud artiklile.

3. Alamsaksa kirjaviisi eripära

Siinkirjutaja arvamuse kohaselt ei esinenud läänemeresoome individuaalnimeses (vrd ingl *given name* 'antud nimi') järelkomponenti

-mees. See oli võimalik vaid lisanimesedes ja ametinimetustes. Allikates jäädvustatud *mes-* ja *meß-*lõpulistes kirjakujudes on tegemist peamiselt *mAs*-lõpuliste nimedega. Kõige tavalisemalt võiks nii olla edasi antud eesvokaalset teisendit *-mä*s. Kuid ka tagavokaalseid sufikseid *-mas* ja *-mus* võidi kirjutada *-mes*.

Keskalamsaksa keelele, mis oli Liivimaa hiliskeskaegsete kirjutajate peamiseks emakeeleks, oli iseloomulik vokaalide redutseerumine rõhuta silpides. Tekkinud indiferentset *ə*-d märgiti kirjas enamasti *e*-tähega (Lasch 1914: 71, 116). Näiteks eesti kohanime Tarvastu kirjutati 1518 saksa keeles *Tarwest* ja XVII sajandi algul *Terwest*. Alles XVII sajandi lõpus juurdus eesti vokaale õigesti edastav *Tarwast* (Uustalu 1972: 173). Eesti kohanimeuurijad teavad omast kogemusest, et vanade alamsaksa ja saksa taustaga dokumentide kirja-piltides on eesti kohanime järgsilpide vokaale edastatud väga varieeruvalt ja suhteliselt süsteemilt. Kõige rohkem on üle kasutatud *e*-d (Marja Kallasmaa suuliselt).

XVI sajandil, keskalamsaksa keele Liivimaal kasutamise kõrgajal, kirja pandud eestikeelsete tekstide ortograafiat on detailselt analüüsinud Erich Kobolt (1929). Ta on leidnud, et tähega *e* märgiti lisaks *e*-le ka üsna järjekindlalt eesti vokaali *ä* (Kobolt 1929: 160). Eesti vokaali *a* märgiti põhiliselt tähega *a* (*ibid.* 158–159). Juhtumeid, kui rõhuta silbis paiknevat eesti *a*-d märkis *e*, leidis analüüsitud tekstides vähe, nt *weggkewell yssandell*, [**vägeval isandal*]³, teisel *a*-ga: *weckewall*. Samasuguseid juhtumeid esines oletatava eesti *o* suhtes: *toyuetann* [**toivottan*] (*ibid.* 134, 137).

Võrdluseks tuleks vaadelda ka sõna *mees* (**meesi*) kirjapanemist. Kuni XVI sajandini on levinuim kirja-pilt tõepoolest *mes* või *meß*. Sõna sees üksikkonsonandi ees märgiti ülipikka vokaali harilikult üksikvokaali märgiga, vahel harva kasutati pikendusmärgiks tähte *h* (või *e*) või kirjutati vokaal topelt (Kobolt 1929: 163).

Kobolti käsitluse järgi võidi kirja-pildiga *-mes* edasi anda nii sõna *mees* kui ka järelkomponente *-mes* ja *-mä*s. Kirja-pilt *-mas* võis edasi anda nii järelkomponente *-mas* kui ka *-mä*s. Järelkomponenti *-mas* edastamist kirja-pildiga *-mes* Kobolti kasutada olnud eestikeelsed tekstid otseselt ei kinnita.

³ Seda võib pidada ka vokaalharmonias häälduse edastamiseks [**vägeväl isändäl*], kuid näide rõõpsest tekstist *weckewall* [**vägeval*] näitab, et pigem varieerusid *a* ja *e* vaid kirja-pildis.

Eesti vana kirjakeele korpus VAKK annab sõna „mees“ kirja- ja sõnabildi näiteid alates XVI sajandi lõpukümnenditest. Siis on seda kirjutatud kujul *mees*, *mies* ja *mehes*. Georg Mülleri jutluste tekstide mahukas kogus XVII sajandi algaastatest on kasutatud kirja- ja sõnabildi *mees* 62 korral, *meeß* kolmel korral ja *mes* ühel korral. XVII sajandi I poole lõuna- ja idaeesti keeles on kõige kasutatum kirja- ja sõnabild olnud *mehs*. Võrdluseks veel: sõnast *armas* on korpuses tavalisim kirja- ja sõnabild *armas*. Vaid ühes XVI sajandi lõpu tekstis – tuntud kui „Kiri moderile“ – esineb kirja- ja sõnabild *armes* kaks korda. Sama autor, ilmselt eestlase dikteerimise järgi kirja- ja sõnabild *armes* kasutanud sakslane on ka „saama“ kirja- ja sõnabild *same* ja üldse kasutanud järgsilpides *e*-tähte rohkem, kui seda leidub võrdluseks olevates vaimulikes tekstides (VAKK). Igapäevastes märkmetes ongi järgsilpide *e* palju tavalisem kui ettelugemiseks mõeldud vaimulikes tekstides, nt tallinlase Helmich Ficke kaubaraamatus 1536–1542 leidub näiteid eesti sõnadest *wabbedyck* – vabadik, *Kallemesß* – kalamees (Kivimäe 2009: 586, 589).

Ilmeka kokkuvõtte näidetele pakub Eestis korduv asulanimi Võhma, mis peaks põhinema üldsõnal *võhmas* 'soosaar', vrd sm *vehmas* 'haljas, lopsakas, noor lehtpuumets'. Nagu näha, on selle sõna nimetavalõpp identne isikunimedes korduva lõpuga. Sõna on ajalooliselt tagavokaalne ja *m*-i järel paiknev *a*-häälik on olnud stabiilselt sama, kuid XIII–XVI sajandi kirja- ja sõnabildides domineerib täht *e* ning *a*-d peaaegu ei esine: Võhma (Kir) 1565 *Woemes*; Võhma (Rak) 1241 *Vemais*, 1489 *Vemys*, Võhma (Kad) 1287 *Wames*, 1528 *Wehemekulle*; Võhma (Mus) 1560 *Waimes*, 1592 *Wohmes*; Võhma (Pil) ainsa selgelt *a*-lise näitena 1583 *Wechma* (EKNR: Võhma).

Üks kirja- ja sõnabildide tõlgendamisel oluline tegur on veel läänemeresoome vokaalharmoonia. Vokaalharmoonia kadumine põhjaeesti keeles oli XIV–XVI sajandil ilmselt just toimumas (Kettunen 1962: 146–162). Liivi keeles on vokaalisüsteemi muutumine, milles kadusid ka *ä* ja *ü* järgsilpides, juhtunud algliivi staadiumis, kuid rekonstrueeritud algliivi pole väga vana keelevariant, see paigutub XV–XVI sajandisse (Kallio 2016: 43, 61). Vokaalharmoonia kadumine põhjustab eesvokaalsete sufiksivariantide **-mäs* ja **-müs* asendumise variantidega **-mas* ja **-mus*.

Sõna **meeli* 'meel' oli algläänemeresoome keeles eesvokaalne, nii nagu see on ka soome ja lõunaeesti keeles. Soomes korduval kohanimel *Vihti*, mille algupära võiks pidada samaks nagu *viht*-algulistel isikunimedel, on samuti eesvokaalne partitiiv *Vihtiä*. Ürikutes esinevate

nimede tõlgendamisel tuleks arvestada nii sufiksivariante *ä* ja *ü*-ga (arhailine, vokaalharmoonias) kui ka variante *a* ja *u*-ga (lähedane uus-aegsele põhjääesti (ja liivi) keelele). Sõna *vilja* 'vili' on soome keeles tagavokaalne. Samuti vokaalharmoonia säilitanud lõunaeesti keeles on see küll eesvokaalne: *vili*, genitiiv *villä*, *kEnE*-deminutiiv *villäkene*, aga see peaks olema hiline palatalisatsioonist ajendatud areng. Sõnad *iha*, **toivo*, *viha* ja **vilja* on seega tagavokaalsed.

Läänemeresoome isikunimevara hulgas harilike esikomponentidega nimesid Stoebke märkuses nr 127 (1964: 97) tuleks ülal esitatud ortograafiavaatluse alusel tõlgendada nii: *Melemes* – *Meelemäs, *Meelemas, *Meelemüs või *Meelemus; *Melmeß* – *Meelmäs või *Meelmas; *Vichtemes* ja *Vichtymes* – *Vihtimäs või *Vihtimas; *Wiilemes* – (?) *Vielämäs või *Viljamas; *Viliames*, *Viliemes* – *Viljamas; *Willmes*, *Wilmes* – *Vil(ja)mas.

Liivlasest talupoja *Paul Vesimes* lisanimes 1582–1583 võiks kahtlustada ametinimetust 'vesi + mees', kuid palju usutavamalt on ka siin sama tüüpi **mä*s-sufiksiga nimi, mis kuulub kokku teise keskaegse liivi isikunimega *Vesseme* (Stoebke 1964: 75), ilmselt **mä*-sufiksiga lõppev. Nende kahe nimega võiks võrrelda Eestis Hiiu maal tekkinud perekonnanime *Vesmes*.

4. *mAs*-sufiksi päritolust

Läänemeresoome *mVs*-isikunimed on oma tüübilt seega tuletus-sufiksist sisaldavad nimed. Stoebke-järgsed uurijad on pidanud oluliseks rõhutada, et tegemist on liitsufiksistega, nt *Iha-ma-s* (Ernits 2003: 45). Kuna läänemeresoomlaste tänapäevastes eesnimedes – ei ametlikes ega kõnekeelsetes – selliseid sufikseid ei kasutata, ei ole need ka ainsas uuemas läänemeresoome nimesufiksistest ülevaadet andvas artiklis mainimist leidnud (Joalaid 2009).

Vähem arvukas, kuid siiski esindatud näib vanades isikunimedes olevat denominaalne noomenisufiks *-mUs* (*-mus* ~ *-müs*). Näiteks oma nime kahe kirjpildiga mainitud kivimurru meister Tallinnast *Melemus* ehk *Melemes* võikski olla kandnud nime *Meelemüs või *Meelemus, välistatud ei ole ka *Meelimüs. Eesti keeles on läbi sajandite säilinud deverbaalne noomenisufiks *-mus*, vanu tuletisi leidub ka Wiedemanni sõnaraamatus, nt *küsimus*, *loomus*, *nägemus*, *olemus*, *pidamus*, *pärimus*,

sadamus, *väsimum* ~ *väsindus*. Soome keeles esineb ka denominaalset noomenisufiksit, nt *pyhimys* 'pühak', murdesõnade hulgas leidub näiteid isegi arvukalt (Hakulinen 2000: 151–152, 170). Eesti keeles meenuvad sellest tüübist sõnad *sisemus* ja *kuramus*, Wiedemannil vastavalt *sizimus* ja Hiiumaalt pärit sõna *kuramas*.

Rohkem näiteid leidub isikunimedes sufiksist *-mAs* (*-mas* ~ *-mäs*), mille puhul sõnavaralised paralleelid tänapäeva läänemeresoome keeltes puuduvad. Isikunimedes on kasutusel olnud kaks sufiksit – *-mA* ja *-mAs*. Parima lahenduse nende tõlgendamiseks on seoses nimedega *Ihama* ja *Ihamas* pakkunud Päivi Rintala (2008: 122–124). Lihtsufiksist *-mA* on Rintala siin kirjutanud Paavo Ravilale (1937: 41–42, 48) toetudes, et selle denominaalsufiksi algupärane funktsioon oli piirata aluseks oleva sõna tähendusala mingil moel, nt nii, et võimalikust objektide hulgast oleks välja valitud üks. Hiljem arenes (kitsenes) sellest tänapäeva soome keele kohta tähendava noomeni sufiks. Vrd nt adjektiiv *kalju* 'kiilas' ja *kaljama* 'libe koht maastikus', substantiiv *pata* 'katel' ja *patama* 'ümmargune, katelt meenutav süvend maastikus'. Sellise sufiksi kasutuselevõtt tüvisõnast pärisnime moodustamiseks tundub olevat üsna loomulikult mõistetav (Rintala 2008: 123).

-mAs on Rintala käsitluses lihtsufiks *-mA+s*. Genitiivis **h* andnud *s-i* peetakse ürgseks ja samas ennistähenduselt hämaraks sufiksiks, palju on arutletud selle võimaliku laenulisuse üle, sest vanu laensõnu samast tüübist on arvukalt (Hakulinen 2000: 136–137). Genitiivi **h* kadumise järel on soome keele genitiivis pikkade vokaalide järjend, *-mAA*n, eesti genitiivid on kolmandavältilised *ma*-lõpulised. Isikunimede puhul võis *-s* ette tulla ka teistes kombinatsioonides, nt **Iha(le)nðes*, **Ihalðas*, **Ihalðes*, **Ihales* (Stoebke 1964: 84–85), viimast rekonstruktsiooni võiks ehk ka tõlgendada **Iha-la-s*.

Ühe lahenduse lihtsufiksi *-mAs* tõlgendamiseks on välja pakkunud sama autor juba aastakümneid varem (Rintala 1976: 188–189). Rintala on pidanud seda soome denominaalse adjektiivisufiksi *-mAinen* (vrd Hakulinen 2000: 169) paralleelkujuks. *mAinen*-tuletiste käänamisel, nii nagu ka lihtsufiksiga *inen*-tuletiste käänamisel ilmneb kõigis teistes käänetes peale nominatiivi *s*-aines: *-isen*, *-mAisen* (selle päritolu kohta vt Hakulinen 2000: 123–125). Ajalooliselt samasugune sufiksivaheldus on iseloomulik kõigile läänemeresoome keeltele, ka neile, mille sufiks id on tänapäeval rohkem kulunud kui soome keeles.

Soome vanas kirjakeeles leidub näiteid, kus sõna nominatiivis esineb kombinatsiooni *mA* + *inen* asemel kombinatsioon *mA* + *s*. Näiteid adjektiividest soome vanas kirjakeeles: *caljamas*, *-an* 'loram sapiens; spisõlik' ('nõrgamõistuslik, lahja õlle moodi'), *coiramas* 'gerro, skalckactig' ('ulakas'), *sicamas*, *-an* 'sui similis, swinachtig' ('sea moodi'), *äijämäs* 'senilis, gammalachtig, gubbelijk' ('vana, vanamehelik') jne. Soome keele vanimatest sõnaraamatutest edasi kandunud sõnade tähendusi pole hiljem enam tuntud, kuid nende kokkukuuluvus ja variandiks olemine *mAinen*-adjektiividega on ilmne. Seda tüüpi tuletise tõlgendamisest substantiiviks esineb vaid üks rahvakeelne näide, *mäkimäs*, genitiiv *-mään* 'mäest alla sõitmist karte hobune', tuletis sõnast *mäki* 'mägi'. Tavalisem ja tuletiste süsteemis reeglipärane sõna selles tähenduses on *mäkimys*. Leidub ka vastupidine näide – põhiliselt denominaalset noomenisufiksiti *-mUs* on soome rahvakeeles kasutatud adjektiivi tähenduses, nt *koiramus* ~ *koirimus* 'koiramainen' ('ulakas') (Rintala 1976: 189). Eesti keele poolelt väärib näitena kordamist Wiedemanni sõnaraamatu Hiiumaa sõnaks liigitatud *kuramas*. Kuigi Wiedemannis tänapäeva ühiskeele samatähenduslik *kuramus* puudub, oli XX sajandi murretes pilt sarnane: Hiiumaal *kuramas*, mujal laialt *kuramus* (VMS).

Need soome ja eesti murretest toodud näited panevad mõtlema, et ka vanades kirjalikest allikatest leitud läänemeresoome isikunimedes pole ehk mõttekas tõmmata ranget piiri *mAs*- ja *mUs*-tuletiste vahele. Koostisosade poolest on küll tegemist erinevate tuletistega, aga arvestades ka teiste keskaegse Liivimaa isikunimede (põhiosas juba laenimede) suurt varieerumist nii kirjapildis kui ka häälduses oleks loomulik sama esikomponendiga *mVs*-nimesid pidada allonoomideks ehk sama nime variantideks. Termin *allonoom* tähendab funktsionaalse taju seisukohast seda, et kui näiteks keegi keelekasutajatest kuuleb enda jaoks uut nime *Meelimüs, siis ta tajub, et tegemist on sama nime variandiga nagu talle varem tuttav *Meelimäs. Keskaegses kirjalikus nimekasutuses ei häirinud allonoomide tohutult varieeruv kirjapilt ja selles kajastuv häälduse varieerumine dokumentide kasutajaid, erinevad nimevormid olid nii kõnelejate kui ka kirjutajate jaoks üksteise vastu välja vahetavad (Kohlheim 2001: 94).

Seoses nimega *Ihamas* on Rintala (2008: 123–124) kõrvutanud enda seisukohaga ka Mägiste (1965: 212) mõtet, et seda tüüpi nimedel on lõpus personifitseeriv või determineeriv sufiks *-As*. Rintala on möönud, et see seisukoht väärib samuti tähelepanu.

5. *mAs*-nimede jäljed tänapäeva Eestis

Toimiva nimesüsteemi jaoks ei ole iseenesest ka oluline, milline on nimeformantide keeleajalooline taust ning kust läheb tüve ja sufiksi piir. Küllap tajuti keskaegsel Liivimaal *mAs*-nimesid kui küllalt tavalisi isikunimesid. Tüübiga näib olevat liitunud selline kristlik nimi nagu *Thomas* (eesti *Toomas*). Muidu kristlike nimede alamsaksa mugandusi võimalikult lühikesel kujul adopteerinud eesti keel säilitas siin kreeka päritolu *as*-lõpu. Kui muidu on eestlaste ja lätlaste kristlikel nimedel varauusaegsetes allikates võimatu vahet teha, siis üsna tüüpiliselt on XVII sajandil Thomase vaste keelepiiriäärsetes eestlaste küldes *Tomas* [toomas] ja lätlaste küldes *Thom* või *Tohm* [toom], vrd tänapäeva läti nominatiivilõpuga eesnimi *Toms* [tuoms]. Läbi sajandite kasutuses olnud *Toomas* (genitiiv `Tooma) ja Mägiste poolt 1929. a käibele toodud uudisnimi *Urmas* (genitiiv `Urma) on sellised tavalised eesti mehenimed, mis jätkavad *mAs*-nimede vana traditsiooni. Mägiste (1929: 23, 27, 48, 50) soovitas ka Soomes juba kasutuses olnud nime *Armas* (genitiiv `Arma) 'armas' ja ajaloolist muinasnime *Ihamas* (genitiiv *Ihama*), kuid viimased kaks ei tulnud Eestis laialt kasutusele. Genitiivikujudest `Tooma, `Urma, `Arma, *Ihama* nähtub Mägiste arusaam *as*-lõpuliste nimede ajalooliselt õigest käänamistüübist. Ka vähesed autentsed *mAs*-tuletised soome murretes käänduvad tüübi *-mas* : *-maan* järgi (vt eespool). Siiski on juba vähemalt 1960. aastatest alates Eestis saanud tavalisemaks käänamine *Toomas* : *Toomase* ja *Urmas* : *Urmase*.

Kohanimesedes võiks *mAs*-lõpuliste isikunimede jälgi samuti leiduda. Arvestades, et Eesti asustusnimedes on ainuvaldavaks saanud primaarse isikunime genitiivikuju, on tänapäevanimedes ootuspärane *ma*-lõpp, kuid ka muid vokaale ei saa välistada. Eesti kohanimeeraamatu (sisaldab peamiselt ametlikke asulanimesid) valikus kõige selgem näide *ma*-lõpulisest korduvalt dokumenteeritud isikunimest on Võrumaa külanimi *Ihamaru*, millest esineb erinevaid struktuurivariante. Lisaks *aru*-lõpulisele liitnimele on XVII–XVIII sajandil kirja pandud ka ainult isikunime genitiivist koosnevat nimekuju: 1627 *Ehamah*, 1783 *Ihoma*, 1798 *Ihama* (EKNR: *Ihamaru*). Seda, kas kohanimele aluseks olnud isikunimi sisaldas nominatiivis *s*-i, nagu üldiselt oleks ootuspärane Eesti alal (Rintala 2008: 122), ei saa mingil moel kindlaks teha.

ma-, *me*-, *mi*-, *mo*- ja *mu*-lõpulisi Eesti kohanimesid on analüüsinud Lauri Kettunen (1955: 116–131). Suurem osa nendest sisaldab kulunud

sõnalist päritolu formanti, nagu **-maa*, **-mäe*, **-võhma*, **-lähtma* jne. Mõnede nimede puhul, nt Laiuse kihelkonna küla Teilma (1431 *Teyvelmes*, 1474 *Toylomesz*) on Kettunen pooldanud lähtumist kaheosalisest nimest, mille teine osa on *mees* : *mehe* (EKNR: Teilma¹, Kettunen 1955: 118). Valdek Pall on kohanimeraamatu artiklit kirjutades Kettuse oletust korranud, varem aga suhtunud kahtlevalt, pooldades külanime alusena pigem sellist isikunime, kus *l* ja *m* pärinevad **Tõivelemb-tüüpi* konstruktsioonist (Pall 1969: 237–238). Samas, lõpusist võiks pidada iseloomulikuks ka *mAs*-nimedele. Kui võrrelda Puhja kihelkonna Teilma küla nimekujusid (1582 *Thelma*, 1630 *Teidelma*, 1638 *Taydelma*) (EKNR: Teilma²), siis kahel samakujulisel külanimel on ka vanemad lühenemata kujud omavahel sarnased. Kuigi Enn Ernits on kohanimeraamatus tõdenud, et Puhja Teilma lähtekuju erineb Laiuse Teilma küla omast ja Puhja külanimi on olnud kas *la-* või *maa-lõpuline*, veenab just vanemate mainimiste põhjal tehtud rekonstruktsioonide kõrvutamine, et **Teivelmas* (Lai) ja **Teidelma* (Puh) võiksid lähtuda samasuguse struktuuriga isikunimedest. Puhja külanime puhul algavad mainimised hiljem ja märke primaarse isikunime nominatiivi **s-*ist ei ole allikates jäädvustunud. *v* ja *d* erinevus nimekujudes ei luba neid kahte siiski lihtsalt korduvaks nimeks pidada. Kui *v* puhul võib nime siduda **toivo*-sõna, muistse nimesüsteemi ühe keskse elemendiga (Stoebke 1964: 101–102), siis *d* puhul on relevantssed isikunime näited *Tayden*, *Tayte* ja *Teyte* (*ibid.* 66). Stoebke on need kahtlemisi esitanud võõrapäraste nimede loendis, andes võrdluseks vanasaksa *Taido* (*ibid.* 157), kuid taustal võib olla ka iseseisev läänemeresoome nimeelement, vrd nt soome sõna *taito* 'oskus, võime' ja lõunaeesti *taid* 'aru, taip, mõistus'.

Ülejäänud Eesti kohanimeraamatust leitud *mAs*-nimede kandidaate pole varasemad uurijad sufiksiliste isikunimede nimetavakujudega (ega sõnaga *mees*) seostanud:

- 1) Kaidma (Iis), vanimates allikates küll *la-lõpuline* nimi (1214 *Kaytamælxæ*, 1536 *Kaedemall*, *Kaydemall*), kuid vrd kohalik venekeelne kuju *Койдамьии*;
- 2) Kõima (Aud), 1534 *Keymetz*, 1542 *Keinemas*;
- 3) Kõima (Mih), 1500. a-tel *Kenitz*, 1539 *Keynemas*;
- 4) Maima (PJg), 1534 *Mayma*, 1543 *Mainemas*;
- 5) Tirma (Lai), 1411 *Trimas*, 1599 *Thermass* (EKNR: Endla¹);

- 6) Torma (Trm), 1493 *Torma*, 1624 *Tormes*;
- 7) Tõrma (Rak), 1219 *Turme*, 1241 *Tormas*, 1489 *Tarmas*;
- 8) Tõrma (Rap), 1241 *Terma*, 1345 *Torme*;
- 9) Viimsi (Jõe), 1241 *Uianra* (täheveaga?), 1372 *Vyames*, 1385 *Vyandes*, 1471 *Viamas*.

Kettunen (1955: 123, 206) on *s*-lõpulisi kujusid pidanud kohanime inessiiviks, nt Tõrma ja Viimsi puhul. Seda seisukohta ei saa kuidagi pooldada. Kontekst lubaks ehk mõnda nimekuju pidada elatiiviks *-*st(a)* või kollektiivsufiksiks *-*st(e)*, mida on puudulikult kirja pandud, jättes *t* lõpust ära. Elatiivi kasutamist võib ette kujutada saksa *von*-konstruktsiooni tõlkevastena. Nt Viimsi 1385. a kirja panekus on tegelikult mainitud isikut *Lemmetoye van Vyandes*. Ometi on just Viimsi loetletud üheksast kõige küpsema muinasaegse isikunime etümoloogiaga, **Vihamas* leidub ka Stoebeke (1964: 121) rekonstruktsioonide hulgas. Element **viha* või **viia* esineb mitmetes kohanimedes ja Räpina talupojasoo uusaegses lisanimes *Via* (Saar 2019: 225). EKNR-i Viimsi artikli autor Marje Joalaid on rõhutanud nimekuju *Vihamaa* (1688 *Wehema Koppel*, 1875 *Wihama*). See võiks olla isikunimelähtese kohanime häälikuseaduslik kuju, kuid saksa traditsiooni *Viamas* > *Wiems* mõjul on peamises nimekujus *Viimsi* talletunud sama isikunime nimetava käände konsonandid.

Juba mainitud Võhma-nimede puhul on nime aluseks *mas*-lõpuline apellatiiv *võhmas* 'soosaar'. Valdek Pall on maininud, et ka soome sõnast *tõrmä*, *termä* 'rinnak, nõlvak, järsak' esineb *s*-lõpulisi murdevariante *termäs*, *tõrmäs* 'küngas, kõrgem koht, järsak jne'. Juhul kui eesti keeles esines tagavokaalne variant, võiks Tirma ~ Torma ~ Tõrma nimepesa kõita apellatiiviga **torma(s)* (EKNR: Torma). Ka maastikusõnast *valgma* 'paadisadam, ↑paatide üleveokoht' näib olevat esinenud *s*-lõpulist nominatiivi, vrd *Valgma* (Pai), XVI sajandil *Walkames*, 1564 *Walckemes* või 1406. a kindlalt paigutamata kohanimi *Walgemus* Tartumaal (EKNR: Valgma).

Kui siduda kogu **tormas*-nimepesa hüpoteetilise maastikusõnaga, siis ei saa öelda, et kindlaid muinasaegseid isikunimesid, mille lõpus leidis sufiks *-mas*, oleks Eesti kohanimedest võimalik hulgaliselt juurde leida. Siiski, isikunime võimalust tuleks arvestada, kui kirjalikud allikad sellist tõlgendust toetavad.

6. Kokkuvõte

Muinasaeagsed isikunimed, milles muudest kombinatsioonidest hästi tuntud nimeelemendile lisandus sufiks **-mas* või **-mäs*, on olnud küllalt arvukas tüüp. Kõige rohkem kirjapandud *mas*-nimede näiteid leidub just keskaegselt Liivimaalt, eestlaste ja liivlaste siis veel kasutuses olnud eelkristlikes nimedes. Ka Ingerimaal on sellesse nimetüüpi kuuluv **Ihamas* olnud tavaline. Muinasnimedeks tõlgendatud isikunimede kõik kirjapildid, milles nime lõpp on *-mes* või *-meß*, pärinevad keskaegse Liivimaa alamsaksa taustaga kirjapanijate sulest. Vähesel määral leidub kirjapandud nimedes ka lõppe *-mys* ning *-mus*.

Artikli üks eesmärk on olnud näidata, et selliseid nimekujusid nagu *Melemes*, *Vichtemes*, *Viliames* jt ei tohiks tõlgendada lõppevaks sõnaga *-mees*. Kuigi sõna *mees* kirjutati kuni XVI sajandi lõpuni valdavalt samamoodi, ei toeta kogu muinasnimede korpuse analüüs hüpoteesi, et *-mees* võis olla läänemeresoome isikunimede moodustuselement. Isiku individuaalnimele liituva lisanimega või pelgalt lisanime allikas mainimisega on teine asi, lisanimedes on *-mees* olnud tavaline moodustuselement, nagu ta on seda ka tänapäeval.

Kirjalikud *mes*-lõpud isikunimedes seonduvad ühest küljest sellega, et vokaalharmonia säilimise korral oli täht *e* eesti hääliku *ä* peamiseks esitusviisiks. See võimaldab tõlgendusi, nagu nt *Melemes* (**Meelemäs*). Teine ja olulisem alamsaksa taustaga kirjapilte iseloomustav tendents on enamiku järgsilbi vokaalide tajumine redutseerunud kujul ja kirjutamine *e*-ga. Siin võib märgata ka erinevust esimeste täielikult eestikeelsetes tekstides ja ladina- või alamsaksakeelsetes tekstides ette tulnud nimede kirjutamises – suuliseks taasesituseks mõeldud tekstides kirjutati eesti sõnade järgsilpide *a*-d hoolikamalt kui muudes dokumentides ja märkmetes, viimastes domineerib *e*.

Läänemeresoome *mAs*-sufiksit on nimede *Ihama* ja *Ihamas* näitel tõlgendanud Päivi Rintala. Rintala peab primaarseks lühemat *mA*-sufiksit, millel on olnud just objekti individualiseeriv funktsioon. Tema käsitlusest ilmneb, et *-mAs* (*-mas* ~ *-mäs*) ja *-mUs* (*-mus* ~ *-müs*), mida tänapäeva soome keele tajumise põhjal võiks liigitada esimesel puhul väljasurnud adjektiivisufiksiks ja teisel puhul haruldaseks nimisõnasufiksiks, on võinud murdevariantides ka kohad vahetada. Nimeformantide oletatavat variantsust kõnekeeles ilmestab näide, et sama isikut on keskaegse Tallinna dokumentides nimetatud nii *Melemus*

kui *Melemes* (*Meelemäs või *Meelemas). Liitsufiksi analüüsi teine võimalus pärineb Julius Mägistelt, kes leidis, et seda tüüpi nimedel on lõpus personifitseeriv või determineeriv sufiks *-As*. Igal juhul nominatiivi *-s* nendest nimedest käänamisel kaob: nominatiivis **-mAs*, genitiivis **-mAAAn*, millele tänapäeva eesti keeles vastab *-mas* : *-ma*.

mAs-isikunimed elavad tänapäeva eesti keeles edasi juhuslikult samasuguse lõpustruktuuriga laennimes *Toomas* ja Mägiste poolt loodud uues eesnimes *Urmas*. Soomes levinud eesnimi *Armas* ja Mägiste poolt soovitatud ajalooline *Ihamas* pole Eestis populaarseks saanud. Eesnimede käänamistüüp on muutunud, sajandeid kasutuses olnud *Toomas* : *Tooma* asemel on juurdunud *Toomas* : *Toomase*. Eesti kohanimesed on vanu *mAs*-nimesid samuti jäädvustunud, kuid muudest võimalikest seletustest paremini põhjendatud näideteks saaks pidada ainult järgmisi: nimes *Ihamaru* esinev **Ihama(s)* ja nimes *Viimsi* esinev **Vihamas* või **Viimas*.

Tänuavaldused

Artikli esialgne variant valmis Helsingi ülikooli projekti „Suomalais-ugrilaiset henkilönnimisysteemit: esihistoriallisen nimenannon rekonstruointi“ (2015–2019) toel.

Aadress

Evar Saar
Võru Instituut
Tartu 48
65609 Võru

E-post: evar.saar@wi.ee, saareevar@gmail.com

Kirjandus

- Bauer, Albert (1933) *Die Wartgutsteuerliste der Komturei Goldingen (1355–62)*. (Mitteilungen aus der livländischen Geschichte, 25.) Riga.
- EKNR = *Eesti kohanimeraamat*. Saadaval Internetis <<https://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi>>. Vaadatud 16.03.2020.
- Ernits, Enn (2003) „*tš*-häälik XVI–XVII sajandi Lääne-Ingeri nimedes: vadja keeleala piiridest“. *Õdagumeresoomõ hummogupiir. Läänemeresoome idapiir*, 40–51. (Võro Instituudi toimõndusõq, 15.) Võro.

- Greiffenhagen, Otto, toim. (1927) *Tallinna wanimad linna arweraamatud. Die ältesten Kämmererbücher der Stadt Reval (1365–1374)*. (Tallinna linna arhiivi väljaanded, 3. Publikationen aus dem Revaler Stadtarchiv, 3.) Tallinn: Ühiselu.
- Hakulinen, Lauri (2000) *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 5., muuttamaton painos. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HLC 1955 = *Heinrichs Livländische Chronik*. 2. Aufl. Bearbeitet von L. Arbusow und A. Bauer. Hannover: Hahnsche Buchhandlung.
- HLK 1982 = *Henriku Liivimaa kroonika*. Tõlkinud Richard Kleis. Toimetanud ja kommenteerinud Enn Tarvel. Tallinn: Eesti Raamat.
- Joalaid, Marje (2009) „Balto-Finnic personal name suffixes“. Rmt. Wolfgang Ahrens, Sheila Embleton, and André Lapierre with the assistance of Grant Smith and Maria Figueredo, eds. *Names in multi-lingual, multi-cultural and multi-ethnic contact. Proceedings of the 23rd international congress of onomastic sciences, August 17–22.08.2008*, 532–541. Toronto: York University.
- Kallio, Petri (2016) „Historical phonology from Proto-Finnic to Proto-Livonian“. *Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 7–1, 39–65. <https://doi.org/10.12697/jeful.2016.7.1.02>
- Kettunen, Lauri (1955) *Etymologische Untersuchung über estnische Ortsnamen*. (Suomalaisen Tiedeakatemia toimituksia, B 90,1.) Helsinki.
- Kettunen, Lauri (1962) *Eestin kielen äännehistoria*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, 156.) Helsinki.
- Kiparsky, Valentin (1939) *Die Kurenfrage*. (Annales Academiae scientiarum Fennicae, B 42). Helsinki.
- Kivimäe, Jüri (2009) „Eesti keele kaja Helmich Ficke kaubaraamatus 1536–1542“. *Keel ja Kirjandus* 8–9, 583–594.
- Kobolt, Erich (1929) „Alasaksa-aegsete eestikeelsete tekstide ortograafiast“. *Eesti Keel* 7–8, 129–168.
- Kohlheim, Volker (2001) „Mittelalterliche und gegenwärtige Vornamengebung: ein Vergleich“. *Name und Gesellschaft. Soziale und historische Aspekte der Namengebung und Namenentwicklung*. Thema Deutsch. Band 2, 88–103. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.
- Lasch, Agathe (1914) *Mittelniederdeutsche Grammatik*. Halle.
- Luiga, Juhan (1921) „Lembitus Wytamas“. *Eesti Kirjandus* 1, 9–11
- Mägiste, Julius (1929) *Eestipäraseid isikunimesid*. Akadeemilise Emakeele Seltsi toimetused XVIII. Tartu.
- Mägiste, Julius (1965) „Itämerensuomalaisten henkilönnimien tutkimusta“ [D.-E. Stoebe monograafia arvustus]. *Sananjalka* 7, 211.
- Nottbeck, Eugen von (1890) *Das zweitälteste Erbebuch der Stadt Reval (1360–1383)*. (Archiv für die Geschichte Liv- Est- und Kurlands. III. Folge II. Band. Revaler Stadtbücher II.) Reval.
- Pall, Valdek (1969) *Põhja-Tartumaa kohanimed* I. Tallinn: Valgus.
- Ravila, Paavo (1937) „Über das finnisch-ugrische komparativsuffix“. *Finnisch-ugrische Forschungen* 24, 29–58.
- Rintala, Päivi (1976) „Suomen nominikantaiset mainen-johdokset“. *Virtittäjä* 80, 163–191.

- Rintala Päivi (2008) *Ihalasta Ihaviljakorpeen. iha-vartalo Suomen henkilön- ja paikan-nimissä.* (Suomi, 194.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saar, Evar (2019) „Räpina perekonnanimed ja lisanimed“. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 64, 205–231. <https://doi.org/10.3176/esa64.08>
- Saarikivi, Janne (2007) „Finnic personal names on Novgorod birch bark documents“. *Slavica Helsingiensia* 32, 196–246.
- Stoebke, Detlef-Eckhard (1964) *Die alten ostseefinnischen Personennamen im Rahmen eines urfinnischen Namensystems.* Nord- und osteuropäische Geschichtsstudien. Band IV. Hamburg: Leibniz-Verlag.
- Šilov, A. L. (2010) „Ètnonimiy i neslavjanskije antroponimiy berestjanyx gramot“. *Voprosy onomastiki* 1, 33–54.
- Zaliznjak, Andrej Anatol'evič (2004) *Drevnenovgorodskij dialekt.* Vtoroe izdanie, pererabotannoe s učetom materiala naxodok 1995–2003 gg. Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury.
- Tupikov, Nikolaj Mixajlovič (1903) *Slovar' drevne-russkix ličnyx sobstvennyx imen.* Trud N. M. Tupikova. S.-Peterburg.
- Uustalu, Koidu (1972) *Lõuna-Eesti saksakeelne toponüümia (mõisanimed).* Väitekirj filoloogiakandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Käsikirja Tartu Ülikooli raamatukogus. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.
- VAKK = Eesti vana kirjakeele korpus. Saadaval Internetis <<https://vakk.ut.ee/otsi.php>>. Vaadatud 16.03.2020.
- VMS = Väike murdesõnastik. Saadaval Internetis <<http://www.eki.ee/dict/vms/>>. Vaadatud 30.04.2020.
- Wiedemann = Ferdinand Johann Wiedemann 1973 [1893]. *Eesti-saksa sõnaraamat.* Neljas, muutmata trükk teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tallinn: Valgus.

Abstract. Evar Saar: Finnic personal names with the suffix *-mAs*. This article addresses Finnic pre-Christian personal names which ended with the suffix *-mas* or *-mäs* (joint marking *-mAs*). An overview of which *mAs*-names and also *mVs*-names have been found in the sources is provided. A hypothesis is formulated that personal names represented by spellings *-mes* and *-meß* do not contain the word *mees* ‘man’ as the second component, as many researchers have claimed. Such spellings have been found in the names of Estonians and Livonians from medieval Livonia. The possible pronunciation of personal names ending in *mVs* are analysed in the context of Middle Low German orthography and text samples. Written *mes*-endings in personal names link, on the one hand, with the phenomenon that in preserving the Finnic vowel harmony, the letter *-e* was the main presentation of the Finnic sound *-ä*. This enables such interpretations as, for example, *Melemes* (**Meelemäs*). At the same time, vowel harmony was disappearing in medieval North Estonian

language which means that *-ä* in successive syllables was still replaced with *a*. Another and more important tendency characterising spellings with Middle Low German background is the perception of most vowels in successive syllables in a reduced form and writing them by *e*. Finnic suffix *mAs* has been interpreted on the example of *Ihama* and *Ihamas* by Päivi Rintala. Rintala considers the short suffix *mA* primary, which has especially functioned as individualising the object. *mAs* personal names are alive in modern Estonian in a Christian first name *Toomas* with an accidentally similar end structure and in a new first name *Urmas* created by Julius Mägiste. First name *Armas* (Estonian meaning ‘lovely’) that is widespread in Finland and the historical *Ihamas* recommended by Mägiste have not become popular in Estonia.

Keywords: anthroponyms, toponyms, name derivation, ancient anthroponyms, Low German spelling, Finnic languages